

AZƏRBAYCAN ALİ KİTABXANAÇILIQ TƏHSİLİNİN İNFORMASIYALAŞDIRILMASININ PRIORITYET İSTİQAMƏTLƏRİ

QURBANOV A.İ.

*BDU, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi, dekan,
fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Məqalədə Azərbaycan ali kitabxanaçılıq təhsilinin informasiyalaşdırılmasının priorityet istiqamətləri təhlil edilmiş, İKT əsasında informasiyalaşmanın tədris-metodik bazasının yaradılması, intellektual təhsil idarəetmə sistemləri əsasında innovativ təlim texnologiyalarının tətbiqi məsələləri haqqında elmi-metodoloji yanaşma verilmişdir.

Açar sözlər: informasiyalaşdırma, təhsil, elektron tədris resursları, İKT, informasiyalaşmanın tədris-metodik bazası, distant təhsil, intellektual təhsil idarəetmə sistemləri, innovativ təlim texnologiyaları, təhsil standartları, tədris planları.

Müasir informasiya cəmiyyəti və qloballaşma Azərbaycan ali kitabxanaçılıq təhsili qarşısında məsuliyyətini dərk edən, demokratiya prinsiplərinə və xalqın milli ənənələrinə, insan hüquq və azadlıqlarına hörmət edən, azərbaycanlı ideyalarına sadıq olan, müstəqil və yaradıcı düşüncəyə vətəndaş və şəxsiyyət yetidirmək, milli, mənəvi və ümumbəşəri dəyərləri qoruyan və inkişaf etdirən, geniş dünyagörüşünə malik olan, təşəbbüsləri və yenilikləri qiymətləndirməyi bacaran, nəzəri və praktiki biliklərə yiyələnən, biliklərin idarə edilməsində fəal iştirak edə bilən, müasir təfəkkürlü və rəqabət qabiliyyətli kitabxanaçı və informasiya mütəxəssisləri hazırlamaq, sistemləşdirilmiş bilik, bacarıq və vərdişlərin mənimsənilməsinə və əlavə təhsil təmin etmək, təhsil alanları ictimai həyata və somərəli əmək fəaliyyətinə hazırlamaq kimi mühüm vəzifələrə qoyur.

Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi təhsilin informasiyalaşmasına, sərəştəli professor-müəllim və təhsil menecerlərinə, qabaqcıl təlim texnologiyalarına əsaslanan infrastrukturaya malik təhsil sisteminin yaradılmasını tələb edir [2].

Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsilinin əsası 1947-ci ildə qoyulmuşdur. 1947/48-ci tədris ilində BDU-nun Filologiya fakültəsinin nəzdində təşkil olunmuş Kitabxanaçılıq bösböndə Qafqaz və Mərkəzi Asiyada ilk dəfə olaraq ali təhsilli kitabxanaçı kadrların hazırlanmasına başlanılmışdır. Əməkdar elm xadimi, Əməkdar mədəniyyət işçisi, BMT-nin İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Xələfovun saydığı nəticəsində 1962-ci ildə SSRİ miqyasında ilk dəfə olaraq universitet təhsili bazasında kitabxanaçı kadrların hazırlanmasını təmin edən müstəqil

Kitabxanaçılıq fakültəsi yaradılmışdır. Professor Abuzər Xələfov 25 il yeni yaradılmış fakültəyə rəhbərlik edərək, milli Kitabxanaşünaslıq elmi məktəbini yaratmış, fakültəni təkcə respublikamız üçün deyil, həmçinin Zaqafqaziya respublikaları üçün kitabxanaçı kadrlar hazırlayan, keçmiş SSRİ-də kitabxanaçılıq təhsilinin və kitabxanaşünaslıq elminin qabaqcıl mərkəzlərindən birinə çevirmişdir. Professor Abuzər Xələfov kitabxanaçılıq təhsilinin informasiyalaşdırılması konsepsiyasını keçən əsrin 70-ci illərində irəli sürmüş, bu konsepsiyanın həyata keçməsi üçün müvafiq tədris planı hazırlayaraq tədris prosesini təşkil etmişdir [1].

Müasir dövrimüzdə Azərbaycan ali kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin informasiyalaşdırılması özündə innovativ təlim metodlarını tətbiq edən, təhsilin məzmununun somərəli mənimsənilməsinə təmin edən sərəştəli təhsilvərin formalaşdırılmasına xidmət edir və özündə təhsil vətənlərin peşəkarlığı-nın yüksəldilməsi, təhsil alanların nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üzrə yeni sistemlərin qurulmasını, təhsil alanların istedadının aşkar olunması və inkişafı ilə bağlı, habelə xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar üçün inklüziv təlim metodologiyasının yaradılmasını ehtiva edir. İnformasiyalaşdırma İKT-yə əsaslanan və təhsildə nəticələrə görə cavabdeh, şəffaf və somərəli idarəetmə mexanizmlərinin yaradılmasını, təhsil prosesinin idarə edilməsini qabaqcıl beynəlxalq təcrübə əsasında müasirləşdirilməsi, təhsilin keyfiyyətinin təminatı və idarə olunması üzrə yeni informasiya sistemlərinin yaradılması kimi hədəfləri nəzərdə tutur. Digər tərəfdən cəmiyyətin ürəyi olan kitabxanalar və informasiya müəssisələrini rəqabətə davamlı kadrlarla təmin etmək missiyasını yerinə yetirən ali kitabxanaçılıq – informasiya təhsilinin informasiyalaşdırılması müasir tələblərə uyğun və ömürboyu təhsili təmin edən təhsil infrastrukturunun yaradılmasını nəzərdə tutur. Bu məqsədlə Abuzər Xələfovun rəhbərliyi altında BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində informasiya-kommunikasiya texnologiyaları əsaslı təlim metodologiyasına uyğun infrastrukturun yaradılması, distant təhsil, istedadlı və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan tələblər üçün təhsil və inkişaf, yaşlıların təhsili üzrə xidmətlər göstərən mərkəzin, müasir təminatlı tədris auditoriyalarının və laboratoriyaların yaradılması kimi tədbirlər planı hazırlanmış və yerinə yetirilməsinə başlanılmışdır. O cümlədən,

- İnformasiya cəmiyyətinin qarşıya qoyduğu vəzifələrə müvafiq Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində müasir dövrün tələblərinə uyğun bir çox innovativ əhəmiyyətli işlər:
- Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin əsas amili kimi kitabxanaşünaslıq və informatikanın qarşılıqlı əlaqələri və inteqrasiyası;
- Ənənəvi kitabxanaşünaslıq və formalaşmaqda olan elektron kitabxanaşünaslıq məqsəd birliyinə vahid prinsiplərinə yeni baxış;

• Kitabxanaların kompüterləşməsi və geniş miqyasda informasiya-laşdırılması;

• Yeni yarandı, formalaşmaqda olan fənlərin: - "Kitabxanaçılıq informatikası", "Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsinin əsasları", "Kitabxana informasiya texnologiyaları", "Kitabxana informasiya fəaliyyətinin iqtisadiyyatı", "Kitabxana informasiya fəaliyyətinin menecmenti", Multimedia və veb texnologiya, Kitabxana işinin proqramlaşdırılması və başqa fənlərin elmi-nəzəri problemlərinin öyrənilməsi;

• Yeni, müasir dövrün tələblərinə cavab verə bilən dərslərin, dərslər vasitələrinin hazırlanması çap edilməsi;

• Müasir dövrün tələblərinə, cəmiyyətdə durmadan genişlənən, sosial problemlərin həllində iştirak edə bilən, kitabxanaları sosial institutlara çevirə bilən, yeni dünya baxışı, peşəkar kitabxanaçı nəslin yetişdirilməsi və. s həyata keçirilmişdir.

Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası qarşısına əsas hədəf qoyan Azərbaycan ali kitabxanaçılıq təhsilinin informasiyalaşdırılmasının əsas məqsədi müasir informasiya mədəniyyətinə malik şəxsiyyəti yetişdirmək, ölkədə peşə yönümlü vahid təhsil və informasiya mühitini formalaşdırmaqdır. Bu mühit yeni informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə aşağıdakıları təmin etməlidir: [3]

- Tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsi;
- Vətəndaşların bütün pillələrdə təhsil alma imkanlarının bərabərləşdirilməsi;
- Azərbaycan ali kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin dünyanın informasiya, mədəniyyət və təhsil məkanına inteqrasiyasının təmin edilməsi. Göstərilən məqsədlərə nail olmaq üçün aşağıdakı mühüm vəzifələrin kompleks şəkildə həll olunması zəruri şərtləndirir:
- Təhsilin informasiya infrastrukturunun və informasiyalaşmanın tədris-metodik bazasının yaradılması;
- Təhsilin idarə edilməsi üzrə İKT-yə əsaslanan effektiv və şəffaf monitoring sisteminin və resurs mərkəzinin yaradılması;
- Distant təhsilin tətbiq edilməsi.

Ali kitabxanaçılıq təhsilinin informasiya infrastrukturunun öz daxilində monitoring sisteminin və vahid məlumat bazasının yaradılması, elektron avadanlıqlara, tədris vasitələrinə və kadrlara olan tələbatın öyrənilməsi, elektron sənəd dövryyəsinin təmin olunması, internetdən səmərəli istifadə edilmənin təşkili, mövcud təhsil-informasiya resursları və sistemlərinin qeydiyyatı, yoxlanılması və modifikasiyası, məsafədən tədris sistemlərinin mərhələli şəkildə yaradılması və istifadəyə verilməsini nəzərdə tutur. Təhsilin informasiyalaşdırılmasının tədris-metodik bazasının yaradılması dedikdə isə ilk öncə elə-

tron tədris materiallarının və metodiki vasitələrinin yaradılması və onların təhsil prosesi iştirakçılarının tələbatını ödəyəcək səviyyədə təşkil edilməsi nəzərdə tutulur. Bu zaman yeni texnologiyalardan istifadə edilməsi, bazis planları və təhsil səviyyələri nəzərə alınmalıdır. Təhsildə İKT-nin tətbiqi üzrə beynəlxalq təcrübə sistemli şəkildə və müntəzəm olaraq öyrənilməli və tətbiq olunmaya görə dəyərləndirilən ekspertlər qrupu yaradılmalıdır. Elektron tədris resurslarının texniki və məzmun istiqamətləri üzrə ekspertizanın qaydaları və onların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi meyarları hazırlanmalıdır. Həmçinin elektron vasitələrin hazırlanmasına xüsusi diqqət edilməli, yalnız təsdiq olunmuş vəsaitlərin çoxaldılmasına icazə verilməlidir. Məlumat-sorğu yönümlü, biliyin qiymətləndirilməsinə, təstəhləndirilməyə yönəldən vasitələrin, elektron xəritələrin, müxtəlif fənlər üzrə elektron ayanı vasitələrin istehsalına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Əlavə olaraq elektron kitabxanalar və təhsil portalı yaradılmalı, elektron formada olan bütün dərslər, elektron metodiki vasitələr, məlumat-sorğu sistemləri, inkişafetdirici oyunlar, elektron testlər və s. yerləşdirilməlidir. Hər bir fənn üzrə portaldə bölmələr yaradılmalıdır.

İKT-yə əsaslanan effektiv və şəffaf təhsil idarəetmə və monitoring sisteminin tətbiqi tədris prosesinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə yaradılır və öyrənmə, öyrədən tədris-metodik, didaktik və digər təhsil yönümlü materialları özündə birləşdirən avtomatlaşdırılmış informasiya sistemindən ibarətdir. Sistemin elmin köməkliyi ilə müəllim və tələbə arasında qarşılıqlı tədris fəaliyyətinin genişlənməsi, müəllimlərin tədris planlarına nəzarət etməsi, təhsil resurslarının mərkəzləşdirilmiş saxlanılma qaydalarının təşkil, statistik və analitik hesabatlar üzrə informasiyanın toplanılması, təşkil olunacaq imtahanların daha effektiv və mərkəzləşdirilmiş yolla aparılması, imtahanların şəffaflığının və effektivliyinin artırılması, tədris üzrə təşkilatı strukturun idarə edilməsi, əvvəlcədən müəyyən edilmiş tədris üzrə hesabatların hazırlanması və s. kimi geniş imkanlar təqdim edir. Sistemin üstünlükləri aşağıdakılardır:

1. Tədrisin ayrı-ayrı proseslərinin avtomatlaşdırılması;
2. Vahid informasiya üzrə məlumat bazasının yaradılması;
3. İstənilən kompüterdən həm daxili şəbəkə vasitəsilə, həm də internet şəbəkəsi vasitəsilə məlumatların ötürülməsi;
4. Dərslər cədvəllərinin qurulması. Müəllimlərə aid olan planların (məvzu təqvim planı, gündəlik plan, fərdi plan) hazırlanması imkanı;
5. Müxtəlif ölçüdə hesabatların hazırlanması və onların MS OFFICE proqramı ilə inteqrasiyasının təmin edilməsi;
6. Tələbələrin biliyinin yoxlanılması və monitoringinin aparılması. Sonsuz sayda testlərin/sorğuların əlavə edilməsi.
7. Tapşırığı uğurla başa vurmaq üçün tələb olunan minimal bal/faiz təyin etmək imkanı;

8. Qiymətləndirmə etmək üçün hər bir tapşırıq üçün faiz və yaxud bal ilə qiymətləndirmə imkanı;

9. Tələbələrin biliyinin tam elektron formada qiymətləndirilməsini. Yekun qiymətlərin çıxarılmasının təmin edilməsi imkanı;

10. Əvvəlcədən müəyyən edilmiş tədbirlər üçün mail bildiriş nümunələrindən istifadə imkanı (istifadəçilərə, yeni test/sorğu barədə bildiriş göndərilməsi, test nəticələrinin istifadəçilərə göndərilməsi və s.).

Qloballaşma şəraitində təhsilin ən yeni və effektiv texnologiyalarına, o cümlədən distant təhsil texnologiyalarına tələbat get-gedə artır. Dünya təhsil sistemində əyani təhsil forması geniş yayılıb və əyani formada təhsil alan insanlar hər zaman digərlərindən peşə bacarıqları ilə seçiliblər. Lakin təhsilin əyani və qiyabi formaları ilə müqayisədə açıq distant təhsil forması xeyli üstünlüklərə malikdir. Bu üstünlüklərə onun əlyətərliyi, ucuzluğu, çevikliyi və s. daxildir.

Azərbaycanda distant təhsilin rəsmi yaranma tarixi «Təhsil haqqında» yeni Qanunun təsdiq edildiyi 19 iyun 2009-cu il hesab olunur. Qanunun 13-cü maddəsinə əsasən Azərbaycanda təhsil almanın 4 forması mövcuddur. Onlar əyani, qiyabi, distant (məsafədən) və sərbəst (eksternat) təhsil formalarıdır. Distant təhsil müəyyən məsafədən keçirilən təlim sistemidir. Distant təhsil öyrədən və öyrənen arasında telekommunikasiya və kompüter şəbəkələri vasitəsilə operativ, müntəzəm dialoq, əks-əlaqə əsasında, uzaq məsafədən həyata keçiriləyi təhsil formasıdır. Təhsilin distant formasından daha çox müəyyən səbəblər üzündən təhsilini artırmaq imkanı olmayan insanlar üçün əlverişlidir. Distant təhsil forması önəmli təhsil formalarına nisbətən öyrənlərin müstəqilliyini, fəallığını, şüurluluğunu, yaradıcılığını optimal inkişaf etdirir. Bundan əlavə bu sistemdə az vaxtda daha çox elmi məlumatlar əldə etmək olur, tələbənin sistemli biliklər almasını şüurlu və məntiqli imkanları genişləndirir. Avropanın bir çox ölkələrində bu təhsil formasından geniş istifadə olunur. Belə ki, bu, Boloniya təhsil sistemində də əksini tapıb. Son illər distant təhsilin populyarlığı kəskin şəkildə artıb. Bu, əhəlinin bütün təbəqələri üçün ən münasib və bəna olmayan təhsil formasıdır. Distant təhsilin məqsədi müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə təhsil alanın ixtisasının artırılmasıdır [4].

Distant təhsil ötən əsrin ortalarında dünya təhsil sistemində öz yerini tutmağa başlayıb. Texnikanın inkişafı, xüsusilə texnologiyanın inkişafı distant təhsilin imkanlarını daha da genişləndirərək, təhsil sistemindəki yerini gündən-günə möhkəmləndirməkdə davam edir. Məlumat üçün qeyd edək ki, distant təhsil-tədris prosesinin elektron, telekommunikasiya, proqram-texniki vasitələr əsasında təşkil olunmuş formasıdır. Distant təhsilin xarakterik xüsusiyyətlərinə həmçinin çeviklik, modulluluq, iqtisadi səmərəlilik, müəllimin

yeni rolu, təhsilin keyfiyyətinə xüsusi nəzarət, təlimin xüsusişəkillənmiş vasitə və texnologiyalarından istifadə və s. məsələlər aiddir.

Distant təhsildə informasiyalar öyrənilənlərə çap materialları, elektron materiallar, elektron dərslik, televerilişlər və s. formalarda təqdim edilir. Bu tədris informasiyalarının kitablar, disklər, audio-video kasetlər kimi daşıyıcıları vardır.

ƏDƏBİYYAT

1. *Abuzər Xələfov. Azərbaycanca kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı. - B.: "Maarif" nəşriyyatı, 1987.-130 s.*
2. *Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası.*
3. *Wolf Scott. Tracking Human Development. The Use of Statistics in Monitoring Social Conditions. UNDP Bratislava, 2004*
4. *Сагинува О.В. Формирование экономики знаний и задачи образования // Экономика образования, 2007. № 1.*
5. *Телишова И.Г. Образование и человеческого развитие. Вкн. «Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса». Под общ. ред. проф. В.П. Колосова. М.:Права человека, 2008.*

ПРИОРЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ВЫСШЕГО БИБЛИОТЕЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

КУРБАНОВ А.И.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются приоритеты информатизации высшего образования в Азербайджане, предоставляется научно-методический подход к созданию учебно-методической базы информатизации на основе ИКТ и к применению инновационных технологий обучения на основе интеллектуальных систем управления образованием.

Ключевые слова: информатизация, образование, электронные учебные ресурсы, ИКТ, учебно-методическая база информатизации, дистанционное образование, интеллектуальные системы управления образованием, инновационные технологии обучения, образовательные стандарты, учебная программа.

THE PRIORITY DIRECTIONS OF INFORMATIZATION OF THE HIGHER
LIBRARY EDUCATION IN AZERBAIJAN

KURBANOV A.I.

SUMMARY

In article are analyzed priorities of informatization of the higher education in Azerbaijan, and is provided a scientific and methodical approach to creation of educational and the methodical base of informatization on the basis of ICT and to use of the innovation technologies of training at a basis of intellectual management systems by education.

Key word: *informatization, education, electronic educational resources, ICT, educational and methodical base of informatization, remote education, intellectual management systems education, the innovation technologies of training, educational standards, training program.*